บทที่ 4

สรุปและวิจารณ์ผลการทดลอง

จากมีรายงานการใช้สารเบตา-เอคไดโซนจากต้นไข่เน่า ความเข้มข้น 2.3 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักอาหารเลี้ยงลูกกุ้งก้ามกราม 100 กรัม พบว่าฮอร์โมนนี้จะกระตุ้นการเจริญของลูกกุ้งก้ามกรามอย่างมีนัยสำคัญ (พัฒนัญญา, 2528; Chaiwatcharakool, S,1986)

การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชในอาหารสังเคราะห์เพื่อผลิตสารทุติยภูมิ ปัจจัยสำคัญคือ แหล่งของพืช ส่วนประกอบของอาหารและสภาวะการเพาะเลี้ยง พบว่าความสามารถในการผลิตสารทุติยภูมิของแคลลัสขึ้นกับความสามารถผลิตสารทุติยภูมิในพืชธรรมชาติ นั่นคือถ้าคัดเลือกพืชที่สามารถผลิตสารได้สูง โอกาสที่แคลลัสจะผลิตสารได้สูงก็มีมากกว่า จากรายงานที่ผ่านมาตรวจพบปริมาณเบตา-เอคไดโซนในส่วนเปลือกต้นของต้นไข่เน่า (Vitex glabrata R.Br.) 1.57% (Werawattanametin และคณะ,1986) ซึ่งเป็นรายงานการตรวจพบสารเบตา-เอคไดโซนในระดับสูงมาก เพราะในพืชส่วนใหญ่จะมีเบตา-เอคไดโซนน้อยกว่า 1% จึงสนใจที่จะทำการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อต้นไข่เน่า โดยทำการคัดเลือกส่วนของพืชที่ยังอยู่ในระยะการเจริญเติบโตเช่นใบอ่อน ยอดอ่อน เพราะง่ายต่อการเพาะเลี้ยงบนอาหารสังเคราะห์ ในการวิจัยนี้จึงเลือกใช้เนื้อเยื่อ 3 ส่วนในการเริ่มต้นศึกษา คือชิ้นส่วนของใบ ชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้น

สภาวะที่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ

เมื่อทำการศึกษาปัจจัยที่เหมาะสม ต่อการชักนำให้เกิดแคลลัสในอาหารเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อชิ้นส่วนของใบ ชั้นของอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้น ได้แก่ความเข้มข้นของสารอาหาร (medium conce tion) สารควบคุมการเจริญเติบโต (growth regulator) รวมทั้งสภาวะกา. ง (light period)

อาหารเพาะเลี้ยงใช้สูตรของ Murashige and Skoog (MS) ซึ่งมีสารอาหารที่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชส่วนใหญ่ มีสารจำพวก microelements ที่จำเป็นต่อ

พืชในปริมาณที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับสารอาหารสูตรอื่น อย่างไรก็ตามความเข้มข้นของสารอาหารเพาะเลี้ยงที่มากเกินไปก็จะยับยั้งการเจริญของเนื้อเยื่อพืช (Staba,1980)

เมื่อทำการศึกษาความเข้มข้นของสารอาหารสูตร MS ที่ความเข้มข้นเต็มสูตร (MS) และครึ่งสูตร (1/2 MS) ต่อการชักนำการเกิดแคลลัสของเนื้อเยื่อต้นไข่เน่าทั้ง 3 ส่วน เพาะเลี้ยงในห้องควบคุมอุณหภูมิ 25±2°ซ ให้แสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ เป็นเวลา 16 ชั่วโมงต่อวัน ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่าความเข้มข้นของสารอาหารสูตร MS มีผลต่อการเจริญของเนื้อเยื่อทั้ง 3 ส่วน โดยที่ความเข้มข้น 1/2 MS เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อต้นไข่เน่าทั้ง 3 ส่วน มากกว่าเมื่อมีความเข้มข้นของสารอาหารสูงๆ (MS) เพราะจะไปยับยั้งการเจริญและทำให้เซลล์ตายในที่สุด

Mulder-Krieger และคณะ (1982) เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนต้นของซิงโคนา (Cinchona pubescens Vahl.) เพื่อศึกษาผลของธาตุอาหารหลักและธาตุอาหารรองของอาหารสูตร MS ที่ความเข้มข้น 1/8MS, 1/4MS, 1/2MS, MS ที่มี BA, IBA และ 2,4-D ต่างๆกัน พบว่าอาหารที่มีสารควบคุมการเจริญ BA:IBA (2:8), BA:2,4-D (2:1), BA:IBA (1:5) ที่แต่ละระดับเมื่อแปรเปลี่ยนความเข้มข้นของสารอาหาร พบว่าที่ 1/2MS จะให้การเจริญดีกว่า MS ในทุกระดับ

การเติมสารควบคุมการเจริญเติบโตของพืชลงในอาหารเพาะเลี้ยงในระยะเริ่มต้นอาจจะไม่จำเป็นสำหรับการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ แต่การเสริมสารเหล่านี้ในอาหารเลี้ยงเซลล์พืชจะมีความจำเป็นมากในการช่วยโอกาสการเจริญที่สูงกว่า ทั้งนี้เพราะการพัฒนาของเซลล์เพื่อเปลี่ยนแปลงไปเป็นอวัยวะส่วนต่างๆนั้น จะมีความจำเป็นต้องใช้สารควบคุมการเจริญที่แตกต่างกันทั้งชนิดและปริมาณที่เหมาะสม (Devlin และ Witham, 1980 ; Butenko, 1985)

2,4-D (2,4-dichlorophenoxyacetic acid) เป็นออกซินที่นิยมใช้ชักนำให้เกิดแคลลัส และให้คงสภาพแคลลัสไว้ และมีความสามารถยับยั้งการสร้างอวัยวะ (organogenesis) (Staba,1980)

BA (Benzyladenine) เป็นไซโตไคนินที่นิยมใช้ในการเพาะเลี้ยงแคลลัส ทำหน้าที่ให้เซลล์เกิดการแบ่งตัว เสริมการยืดตัวของเซลล์ และทำให้เซลล์มีขนาดใหญ่ขึ้น (Grenlach,1973)

Ruiz และ Valadez (1985) ทำการเพาะเลี้ยงแคลลัสของบานไม่รู้โรย (Gomphrena globosa บนอาหาร MS ที่เสริมสารควบคุมการเจริญเติบโตระดับต่างๆ กันคือ 10^{-5} M napthalene acetic acid (NAA), benzyladenine (BA) 10^{-9} M, NAA 10^{-5} M ร่วมกับ BA 10^{-8} M และ 2,4-D 10^{-6} M ร่วมกับ BA 10^{-8} M พบว่าอาหารที่เสริมด้วย 2,4-D 10^{-6}M ร่วมกับ BA 10^{-8}M จะให้การเจริญของแคลลัสสูงสุด และได้แคลลัสที่มีลักษณะเกาะกันอย่างหลวมๆ และไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นยอดหรือราก

เมื่อทำการศึกษาอิทธิพลของความเข้มข้นของสารควบคุมการเจริญเติบโตคือ 2,4-D ในระดับ 0, 1, 2, 3, 4 มก./ล. ร่วมกับ BA 0, 1, 2, 3 มก./ล. ต่อเนื้อเยื่อพืชทั้ง 3 ส่วน ทำการเพาะเลี้ยงในห้องควบคุมอุณหภูมิ 25±2 ° ซ ให้แสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ เป็นเวลา 16 ชั่วโมงต่อวัน พบว่าการชักนำการเกิดแคลลัสในเนื้อเยื่อส่วนของต้นและชิ้นส่วนของใบที่ระดับความเข้มข้นของ BA สูงๆ การสร้างแคลลัสมีแนวโน้มลดลงและที่ BA สูงๆ ลักษณะของแคลลัสส่วนของต้นที่ได้จะมีลักษณะเกาะกันอย่างหลวมๆ ในขณะที่แคลลัสจากชิ้นส่วนของใบจะมีลักษณะเกาะกันแน่นกว่า การเพิ่ม 2,4-D จะเพิ่มการชักนำการเกิดแคลลัสในทุกส่วนของพืช BA ที่ความเข้มข้นไม่สูงนักจะมีส่วนในการชักนำการเกิดแคลลัสในเนื้อเยื่อต้นไข่เน่าด้วย แต่ที่ BA สูงถึง 3 มก./ล. จะมีผลไปยับยั้งการเกิดแคลลัส นอกจากนี้ BA ยังมีผลทำให้แคลลัสที่ได้ประกอบไปด้วยเซลล์ที่เกาะกันอย่างหลวมๆ เป็นแบบ friable callus พบว่าการทำงานร่วมกันของ 2,4-D และ BA จะให้การเกิดแคลลัสดีกว่าเมื่อมีสารควบคุมตัวใดตัวหนึ่งเพียงอย่างเดียว และให้ผลสอดคล้องกันว่าเนื้อเยื่อจากชิ้นส่วนของใบและส่วนของต้นที่เพาะเลี้ยงบนอาหาร 1/2 MS ที่เสริมด้วย 2,4-D 1 มก./ล.และ BA 2 มก./ล. จะชักนำการสร้างแคลลัสดีที่สุด

สำหรับเนื้อเยื่อชั้นอีพิเดอร์มิสนั้น ในการทดลองใช้เนื้อเยื่อเริ่มต้นมาทำการเพาะเลี้ยงหลายๆครั้ง พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคค่อนข้างมาก คือมีปัจจัยภายนอกเข้ามาร่วมด้วยเช่น ฤดูกาล โรคพืช และการปนเปื้อน ทำให้การทดลองได้ผลแตกต่างกันยากในการควบคุม แต่จากผลการทดลองหลายๆครั้งให้ผลสอดคล้องกันว่า อาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ชักนำการเกิดแคลลัสได้ดี และเหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนของเปลือก ดังนั้นจะเลือกใช้อาหารสูตรนี้ในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อชั้นอีพิเดอร์มิสด้วย

เมื่อติดตามการเจริญของแคลลัสจากชิ้นส่วนของใบบนอาหาร 1/2 MS ที่แปรผัน

ความเข้มข้นของ 2,4-D และ BA จะเห็นได้ว่าความเข้มข้น 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. นอกจากจะชักนำการเกิดแคลลัสได้ดีที่สุดแล้ว ยังเป็นระดับสารควบคุมที่กระตุ้นการเจริญของเซลล์ได้สูงที่สุด นอกจากนี้พบว่ารูปแบบการเจริญของทุกความเข้มข้นเหมือนกัน คือแคลลัสจะเข้าสู่การเจริญสูงสุดที่ 6 สัปดาห์และที่ระดับความเข้มข้นของ 2,4-D : BA (1:2 มก./ล.) จะให้การเจริญสูงสุด รองลงมาคือ 2,4-D : BA (4:2 มก./ล.) ส่วนที่ระดับ 2,4-D : BA (2:2 และ 3:2) การเจริญสูงสุดใกล้เคียงกันและต่ำกว่าที่ระดับอื่น

การแปรผันระดับ 2,4-D และ BA เทียบกับสูตรควบคุม (2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล.) ให้ผลว่าไม่ใช่ปริมาณของ 2,4-D หรือ BA ที่ควบคุมการชักนำการเกิดแคลลัสและการเจริญของเซลล์ แต่จะเป็นสัดส่วนของสารควบคุมการเจริญทั้ง 2 ชนิด ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาแคลลัสของเนื้อเยื่อต้นไข่เน่า อาหารที่มี BA สูงๆ แม้ว่าจะสามารถชักนำการเกิดแคลลัสจากส่วนของต้นได้ดี แต่ไม่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยงแคลลัส เพราะนอกจากจะให้การเจริญต่ำแล้ว ยังไม่สามารถรักษาสภาพของแคลลัสในอาหารเพาะเลี้ยงไว้ได้แบบต่อเนื่อง แต่สำหรับอาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D : BA (1 : 2 มก./ล.) จะให้การเจริญของแคลลัสเพิ่มขึ้นสูงกว่าเมื่อมี 2,4-D เท่ากันแต่เพิ่ม BA เป็น 3 มก./ล. เกือบ 8 เท่าของน้ำหนักสดภายใน 6 สัปดาห์ แคลลัสที่ได้จะมีลักษณะเหลืองสดและมีสภาพสมบูรณ์จนสิ้นสุดการทดลอง ดังนั้นอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงแคลลัสจากส่วนของต้น คืออาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล.

ดังนั้นในการวิจัยนี้จะใช้สูตรอาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. เป็นอาหารสูตรมาตรฐานและควบคุมเพื่อการศึกษาคุณสมบัติของแคลลัส และสภาวะการผลิตเบตา-เอคไดโซนในเนื้อเยื่อเพาะเลี้ยงต่อไป

การติดตามการเจริญของแคลลัสจากเนื้อเยื่อทั้ง 3 ส่วนบนอาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. โดยการชั่งน้ำหนักสดและน้ำหนักแห้ง พบว่ารูปแบบการเจริญคล้ายคลึงกัน และแคลลัสส่วนของต้นเจริญได้สูงสุดเกือบ 8 เท่าของน้ำหนักเริ่มต้นในขณะที่แคลลัสจากส่วนของใบและชั้นอีพิเดอร์มิสมีการเจริญได้ประมาณ 6 เท่าของน้ำหนักเริ่มต้นและการเจริญใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสารควบคุมการเจริญต่อแคลลัสจากเนื้อเยื่อส่วนต่างๆของพืชชนิดเดียวกันจะมีผลต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งอาจมีปัจจัย กลไกควบคุมการเจริญและการแบ่งเซลล์ในสภาวะที่เหมือนกันแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้

อาจขึ้นกับอายุและลักษณะของแคลลัสที่นำมาเพาะเลี้ยงด้วย

นอกจากการศึกษาอิทธิพลของสารควบคุมการเจริญต่อการเจริญของแคลลัส ที่ได้จากเนื้อเยื่อของต้นไข่เน่าโดยติดตามน้ำหนักสดแล้ว ยังได้ทดสอบอิทธิพลของความเข้มข้นสารอาหารต่อการชักนำและการเจริญของแคลลัส โดยเมื่อเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อทั้ง 3 ส่วนบนอาหาร MS และ 1/2 MS ที่เสริมด้วย 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ผลการทดลองยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าอาหารสูตร MS ถึงแม้จะมีสารควบคุมการเจริญที่เหมาะสมก็ไม่สามารถชักนำการสร้างแคลลัสในชิ้นส่วนของใบ แต่สำหรับชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้นสามารถถูกชักนำให้เกิดแคลลัสได้ แต่การเจริญของแคลลัสจากเนื้อเยื่อทั้ง 2 ชนิดในอาหารสูตร MS จะมีค่าต่ำกว่าใน 1/2 MS ที่เสริมสารควบคุมการเจริญ เมื่อเปรียบเทียบเนื้อเยื่อทั้ง 3 ส่วนบนอาหาร 1/2 MS ที่เสริมสารควบคุมการเจริญ พบว่าเนื้อเยื่อส่วนของต้นจะถูกชักนำให้เกิดแคลลัสได้ดีที่สุด (86%) รองลงมาคือชั้นของอีพิเดอร์มิส (29.42%) และชิ้นส่วนของใบ (10.04%) ตามลำดับ และส่วนของต้นมีการเจริญดีที่สุด (GI = 1.89) รองลงมาคือชั้นอีพิเดอร์มิส (GI = 1.52) และใบ (GI = 0.87) ตามลำดับ นั่นแสดงว่าความเข้มข้นของสารอาหารที่เหมาะสมต่อการชักนำ และการเจริญของแคลลัส คือ อาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ผลการทดลองสอดคล้องกับการแปรเปลี่ยนอาหารเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อของต้นซิงโคนา เพื่อคัดเลือกสูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเจริญสูงสุดพบว่าอาหาร 1/2 MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. เหมาะสมต่อการเจริญแคลลัสมากที่สุด (Mulder และคณะ 1982)

แสง เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ แม้ว่าโดยทั่วไปแสงไม่จำเป็นต่อการเจริญของแคลลัส เพราะแคลลัสจะได้รับพลังงานจากน้ำตาลที่มีอยู่ในจากอาหารเพาะเลี้ยง อย่างไรก็ตามแสงก็มีผลต่อขบวนการเมตาบอลิซึมภายในเซลล์ทำให้เซลล์หรือแคลลัสของพืชเจริญได้แตกต่างกับในที่ไม่มีแสง (Mantell และ Smith, 1983 ; Gamborg, 1984)

เมื่อศึกษาอิทธิพลของแสงต่อการชักนำให้เกิดแคลลัส โดยเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชทั้ง 3 ส่วนบนอาหาร 1/2 MS ที่เสริมด้วย 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. เก็บไว้ในที่มีแสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ เป็นเวลา 16 ชั่วโมง/วัน และในที่มืดตลอดเวลา จะเห็นได้ว่า แสงสามารถชักนำการเกิดแคลลัสได้ดีกว่าการเพาะเลี้ยงในที่มืด

ในทุกส่วนของพืช โดยเฉพาะชิ้นส่วนของใบและชั้นอีพิเดอร์มิส แต่อิทธิพลของแสงต่อการเกิดและการเจริญของแคลลัสจากส่วนของต้น จะไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจนมากนัก

นอกจากนี้ลักษณะของแคลลัสในที่มืดและในที่สว่างจะแตกต่างกันออกไป คือ ในที่มืดแคลลัสจะมีสีขาวใสเกาะกันอย่างหลวมๆ แต่ในที่สว่างแคลลัสส่วนต้นจะมีสีเหลืองปนเขียวเล็กน้อย ส่วนของใบจะมีแคลลัสสีเหลืองปนกับแคลลัสสีเขียว ในขณะที่แคลลัสจากชั้นอีพิเดอร์มิสจะมีสีเหลืองจางๆปนแคลลัสสีขาวใส และทุกส่วนจะมีลักษณะเกาะกันแน่นกว่าในที่มืด โดยในส่วนใบจะมีลักษณะเกาะกันแน่นมากที่สุด รองลงมาคือส่วนของต้นและชั้นอีพิเดอร์มิสตามลำดับ

จากผลการทดลอง (ตารางที่ 4) ซึ่งพบว่าแคลลัสจากส่วนของต้นที่เจริญในที่มืดจะให้ค่า GI สูงกว่าในที่สว่าง จึงติดตามการเจริญโดยการชั่งหาน้ำหนักสดและแห้งของแคลลัสส่วนของต้น ในอาหาร 1/2 MS ที่เสริมด้วย 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ในที่มีแสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ เป็นเวลา 16 ชั่วโมง/วัน เปรียบเทียบกับการเพาะเลี้ยงแคลลัสในอาหารสูตรเดียวกันแต่เก็บไว้ในที่มืดตลอดเวลา พบว่ารูปแบบการเจริญของแคลลัสในสภาวะทั้งสองคล้ายคลึงกัน และเข้าสู่ระยะการเจริญสูงสุดที่ 6 สัปดาห์เท่ากัน แต่แคลลัสที่เจริญในที่สว่างมีการเจริญสูงสุดสูงกว่าเล็กน้อย คือเจริญได้มากกว่า 3 เท่าของน้ำหนักแห้งเริ่มต้น แต่ในที่มืดเจริญได้ประมาณ 2 เท่าของน้ำหนักแห้งเริ่มต้นเท่านั้น ดังนั้นสภาวะที่เหมาะสมในการชักนำและการเจริญแคลลัสจากเนื้อเยื่อชิ้นส่วนของใบ ชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้นไข่เน่า คือในอาหาร 1/2 MS ที่เสริมด้วย 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ในที่มีแสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ 16 ชั่วโมงต่อวัน ในห้องเพาะเลี้ยงที่ควบคุมอุณหภูมิ 25±2 °ซ มีรายงานว่าแสงมีอิทธิพลต่อการเจริญของแคลลัสเช่นแคลลัสจากส่วนของต้นของชิงโคนา Cinchona pubescens จะเจริญในที่มีแสง 12 ชั่วโมงต่อวัน ได้ดีกว่าในที่มืด (Mulder-Krieger และคณะ,1982) ในขณะที่การให้แสงจะมีอิทธิพลต่อยับยั้งการเจริญของเซลล์ Coptis japonicas (Sato และ Yamada, 1982)

การศึกษาลักษณะของแคลลัส

เมื่อทำการเพาะเลี้ยงแคลลัสจากเนื้อเยื่อพืชทั้ง 3 ส่วน บนอาหารและสภาวะมาตรฐานที่ใช้เป็นเวลานาน 6 เดือน โดยทำการเปลี่ยนอาหารใหม่ทุกๆเดือนหลังจากนั้นแล้วทำการศึกษารูปร่างลักษณะทั้งภายนอกและภายในเซลล์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงจำนวนและลักษณะโครโมโซมอีกด้วย

จากการศึกษาลักษณะภายนอก ด้วยกล้องจุลทรรศน์พบว่าแคลลัสทั้ง 3 ส่วน ประกอบด้วยเซลล์หลายชนิดมีรูปร่างแตกต่างกันคือ รูปรี (ขนาด 50x40, 80x40 ไมโครเมตร) รูปวงกลม (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30-50 ไมโครเมตร) และรูปยาว (ขนาด 120x40, 180x40 ไมโครเมตร) จะพบเซลล์ทั้ง 3 แบบในทุกส่วนของแคลลัสแต่ในปริมาณแตกต่างกัน ในแคลลัสจากชิ้นส่วนของใบจะพบเซลล์รูปยาวมากกว่าเซลล์ชนิดอื่น เซลล์รูปกลมจะพบเป็นจำนวนมากในแคลลัสจากทุกส่วนของพืช เมื่อศึกษาภายในเซลล์เพื่อตรวจนับจำนวนโครโมโซมโดยการย้อมสีของแคลลัสที่ช่วงระยะการเจริญต่างๆกัน ผลการทดลองถึงแม้ว่าจะไม่สามารถนับจำนวนโครโมโซมได้อย่างชัดเจนถูกต้องมากนัก แต่เมื่อทำการทดลองหลายๆครั้ง และนำผลที่ได้มาเทียบกับรายงานจำนวนโครโมโซมของพืชสกุล Vitex โดยทั่วไป พบว่าต้นไข่เน่ามีจำนวน 2N = 32 แท่ง Moore(1973) รายงานว่าพืชในสกุล Vitex โดยทั่วไปมีจำนวนแท่งของโครโมโซมใกล้เคียงกัน คือประมาณ 32-34 แท่ง นั่นแสดงว่าแคลลัสที่เพาะเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์เป็นเวลานานประมาณ 6 เดือน ก็ยังมีจำนวนของโครโมโซมใกล้เคียงกับพืชธรรมชาติ

ปริมาณน้ำ(Water content) ในแคลลัส

จากการศึกษา ปริมาณน้ำภายในเซลล์ของแคลลัสที่ได้จากส่วนต่างๆของต้นไข่เน่า พบว่าปริมาณน้ำในแคลลัสแต่ละส่วนมีความแตกต่างกันบ้างแต่ไม่มากนัก คือแคลลัสจากชั้นอีพิเดอร์มิสมีปริมาณ น้ำในเซลล์มากที่สุด (98.04%) รองลงมาคือแคลลัสจากส่วนของต้น (97.06%) และจากส่วนของใบ (95.94%) ตามลำดับ ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะของเซลล์ที่ตรวจพบด้วยกล้องจุลทรรศน์ แคลลัสใบซึ่งส่วนใหญ่เป็นเซลล์สายยาวมีไซโตพลาสซึมน้อยกว่าเซลล์กลมที่พบส่วนใหญ่ในแคลลัสจากชั้นอีพิเดอร์มิสและส่วนของต้น

การพัฒนาวิธีสกัดแยกเบตา-เอคไดโซน

วิธีสกัดสารกลุ่มเอคไดโซนมักจะให้กับแหล่งของสารเริ่มต้น ถ้าเป็นการสกัดแยกจากสัตว์ มักนิยมใช้เมธานอลหรือเอธานอล (Wilson และคณะ, 1980 ; Scalia และ Morgan, 1982, 1985;) เป็นตัวทำละลาย แต่สำหรับในพืชซึ่งมีลักษณะโครงสร้างของผนังเซลล์และไซโตพลาสซึมแข็งแรงและหนากว่าเซลล์สัตว์ การสกัดแยกสารเบตา-เอคไดโซนโดยการบดตัวอย่างพืชกับตัวทำละลายอินทรีย์โดยตรงและใช้เวลาสั้น ที่อุณหภูมิต่ำไม่เพียงพอที่

จะสกัดแยกสารทั้งหมดออกจากเซลล์พืชได้

Imai และคณะ(1967) ทำการสกัดโพแนสเตอโรน เอ และ เบตา-เอคไดโซน ออกจากพืชในวงศ์ podocarpaceae และพืชในสกุล Taxus โดยการต้มสารละลายตัวอย่างบดกับเอธานอล นอกจากนี้ยังมีอีกหลายรายงานที่ใช้การสกัดแยกโดยใช้เอธานอล (Imai และคณะ, 1967; Schooley และคณะ, 1972; Werawatanametin, 1986)

Imai และคณะ (1968) สกัดไซแอสเตอโรน และ เบตา-เอคไดโซน จากพืช Ajuga decumbens Thunb A. nipponensis Makino A. insica และในพืชสกุล Trillium อีกหลายชนิดโดยการแช่ย่ากับเมธานอล (5 เท่าของน้ำหนักตัวอย่าง) วิธีเดียวกันนี้ยังถูกนำไปใช้กับพืชชนิดอื่นๆ อีกเช่นพืชสกุล Ajuga Blechnum amabile Makino and B. niponicum Makino (Blechnaceae), Helleborus และ Vitex thrysiflora เป็นต้น (Takemoto และคณะ, 1969 ; Hardman และ Benjamin, 1977 ; Kubo และคณะ, 1983,1985)

ในงานวิจัยนี้ ได้ทำการทดลองเปรียบเทียบผลของการสกัดสารเบตา-เอคไดโซน โดยใช้เอธานอลและเมธานอลที่สภาวะต่างๆกัน เพื่อคัดเลือกตัวทำละลายที่เหมาะสมต่อการสกัดสารเบตา-เอคไดโซนจากต้นไข่เน่า ผลปรากฏว่าการสกัดด้วยเมธานอลโดยใช้ Soxhlet apparatus เป็นเวลา 4 ชั่วโมงได้ปริมาณเบตา-เอคไดโซนสูงกว่าการสกัดด้วยเมธานอลโดยแช่ย่าที่อุณหภูมิ 55 °ซ ถึง 3 เท่า Ogawa และคณะ (1977) พบว่าวิธีสกัดเบตา-เอคไดโซน จาก Achyranthes radix ที่ดีที่สุดควรใช้ Soxhlet apparatus นาน 5 ชั่วโมง

เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการสกัดโดยใช้เอธานอลและเมธานอล โดยใช้ Soxhlet apparatus นาน 4 ชั่วโมง พบว่าใช้ เอธานอล 95% จะให้ประสิทธิภาพของการสกัดแยกเบตา-เอคไดโซน (2.30%) สูงกว่าเมื่อสกัดด้วยเมธานอล (0.2916%) ประมาณ 80 เท่า Schooley และคณะ (1972) รายงานว่าการสกัดสารเบตา-เอคไดโซนจากพืช Podocarpus nakaii และเมื่อใช้เอธานอลจะสกัดได้ประสิทธิภาพสูงสุด และมากกว่าเมธานอลเช่นกัน

การแปรผันเวลาของการสกัดด้วย เอธานอล 95% ใน Soxhlet apparatus (ตารางที่ 7) แสดงให้เห็นว่าที่เวลา 6 ชั่วโมงจะสามารถสกัดสารเบตา-เอคไดโซนได้สูงสุดคือสูงกว่าเมื่อใช้เวลาสกัด 4 ชั่วโมงถึงเกือบ 20 เปอร์เซนต์ ดังนั้นในการสกัด

แยกสารเบตา-เอคไดโซนจากตัวอย่างที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ จะสกัดด้วยเอธานอล 95% โดยใช้ Soxhlet apparatus เป็นเวลานาน 6 ชั่วโมง

การพัฒนาวิธีวิเคราะห์สารตัวอย่างกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์

วิธีการตรวจสอบชนิดและปริมาณของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์อย่างคร่าวๆ ทำได้โดยใช้เทคนิคโครมาโตกราฟฟีแผ่นบาง (TLC) (Imai และคณะ ,1967; Ruh และ Black,1976; Kaplanis และคณะ, 1980; Wilson และคณะ,1981 ; Wilson,1985) วิธีการตรวจสอบชนิดและองค์ประกอบของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ บนแผ่นโครมาโตแกรมที่ทำได้หลายวิธี เช่น ฉีดพ่นด้วย กรดซัลฟูริค 20% ให้ความร้อนที่ 100 °ซ นาน 5 นาที หรือ กรดซัลฟูริคเข้มข้น ให้ความร้อนที่ 110 °ซ นาน 10 นาที ตรวจสอบคุณสมบัติการดูดกลืนแสงที่ 254 นาโนเมตร ฉีดพ่นด้วย vanillin-H_2SO_4-95% ethanol (5;70:25, w/v/v) หรือ anisaldehyde

จากผลการทดลอง ศึกษาระบบตัวชะที่เหมาะสมต่อการแยกองค์ประกอบของสารสกัดจากต้นไข่เน่าธรรมชาติ โดยใช้สารสกัดจากส่วนเปลือกและติดตามตรวจสอบชนิดเอคไดโซนโดยใช้วิธี UV detection ที่ 254 นาโนเมตรและ/หรือฉีดพ่นด้วยกรดซัลฟูริคเข้มข้น เทียบกับสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ พบว่าระบบตัวชะที่มีประสิทธิภาพดีมี 3 ระบบคือ คลอโรฟอร์ม-เมธานอล(3:1), คลอโรฟอร์ม-เมธานอล(4:1) และ คลอโรฟอร์ม-เอธานอล (65:35) ซึ่งจะให้ค่า Rf ของเบตา-เอคไดโซนเท่ากับ 0.60, 0.57 และ 0,67 ตามลำดับ เบตา-เอคไดโซน และ 11 แอลฟา,20-ไดไฮดรอกซีเอคไดโซนจะให้สีเหลืองกับกรดซัลฟูริค ส่วนมาคีสเตอโรน เอ ให้สีม่วงเมื่อสเปรย์ด้วยกรดซัลฟูริค นอกจากนี้การแยกองค์ประกอบของสารบนแผ่น TLC สำเร็จรูปจะให้ผลที่ดีกว่า ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องจากการเตรียมเพลตขึ้นเองอาจมีประสิทธิภาพของเพลต ตลอดจนการพัฒนาก็ค่อนข้างจะยุ่งยากใช้เวลานาน วิธีตรวจสอบชนิดของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์โดยใช้พ่นด้วย anisaldehyde และนำไปอังบนเตาไฟฟ้า จะสังเกตและติดตามความเปลี่ยนแปลงสีของแต่ละสารประกอบได้ซึ่งจะช่วยในการจำแนกได้ว่าจุดต่างๆ ตรงกับสารมาตรฐานที่ใช้เปรียบเทียบหรือไม่ ตัวอย่างเช่น เบตา-เอคไดโซนจะเปลี่ยนสีจากม่วงชมพูเข้มไปเป็นเขียว 11 แอลฟา,20-ไดไฮดรอกซี-เอคไดโซน เปลี่ยนสีจากสีส้มเป็นส้มอมเขียว และ มาคีสเตอโรน เอ เปลี่ยนสีจากชมพูม่วงเป็นสีม่วง

ผลการเปรียบเทียบ sensitivity ของวิธีการใช้ตรวจสอบตำแหน่งและชนิดของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ด้วยเทคนิค TLC 4 วิธีคือ (1) UV detection (2) สเปรย์ด้วยกรดซัลฟูริคเข้มข้น (3) สเปรย์ด้วย Vanillin-sulfuric acid (4) สเปรย์ด้วย anisaldehyde บนแผ่นอลูมิเนียมฉาบด้วยซิลิกาเจล 60 เอฟ$_{254}$ ตัวชะคือ คลอโรฟอร์ม-เมธานอล (4:1) พบว่า การตรวจสอบด้วยแสง UV จะให้ sensitivity ดีกว่า การสเปรย์ด้วยสารที่ทำให้เกิดสีเล็กน้อย และการสเปรย์ด้วยสารต่างชนิดกัน sensitivity ไม่แตกต่างกัน วิธี ตรวจสอบสารโดยใช้ UV detection สำหรับ TLC มี sensitivity กว่าแล้วยังรวดเร็วกว่าวิธีอื่นด้วย ผลการทดลองสอดคล้องกับงานของ Ruh และ Black (1976)

ข้อได้เปรียบของระบบ TLC คือ (1) การใช้ระบบตัวชะเพียงระบบเดียวก็สามารถให้การแยกที่ดี (2) รวดเร็วและ sensitivity แม้ว่า sensitivity จะต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการตรวจสอบโดยวิธี GC และ HPLC และจะมีสารตัวอย่างจำนวนหนึ่งที่ถูกดูดซับบนสารซิลิกาและไม่สามารถสกัดแยกออกมาได้

จากการตรวจสอบชนิดของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ ในสารสกัดตัวอย่างจากส่วนต้นและเปลือกบนแผ่นอลูมิเนียมฉาบด้วย ซิลิกาเจล 60 เอฟ$_{254}$ ระบบตัวชะคือ คลอโรฟอร์ม-เมธานอล (3:1) ตรวจสอบสารโดยใช้ UV detection และสเปรย์ด้วย anisaldehyde เทียบกับสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ พบว่า ในสารสกัดที่แยกได้มีทั้งเบตา-เอคไดโซน และ 11 แอลฟา,20-ไดไฮดรอกซีเอคไดโซนโดยพบสารประกอบทั้ง 2 ชนิดในส่วนเปลือกมากกว่าในส่วนต้น สำหรับในใบตรวจพบเบตา-เอคไดโซนเพียงชนิดเดียว

สำหรับการวิเคราะห์ชนิดของสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์โดยเทคนิค HPLC หลักการตรวจสอบสารดูดกลืนแสงของกลุ่มคีโต(alpha,beta-unsaterated keto-chromophore) ที่เป็นโครงสร้างที่พบในฮอร์โมนลอกคราบพืชทุกชนิด สามารถดูดกลืนแสงสูงสุดที่ UV 254 นาโนเมตร (Hardman, 1979)

วิธีการแยกสารในกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ด้วย HPLC มีการศึกษาทั้งระบบ normal-phase และ reverse phase (Wilson และคณะ,1980; Scalia,1982) Lafont และคณะ(1979) ได้ทดสอบคอลัมน์ HPLC ที่มีจำหน่ายในการค้าด้วยระบบตัวชะต่างๆ กันพบว่า คอลัมน์ C_{18} reversed-phase ที่มีอะซิโตรไนไตรล์-น้ำที่ระบบ isocratic จะให้ผลดีที่สุด และ UV detection สามารถตรวจสอบปริมาณเบตา-เอคไดโซนในปริมาณที่น้อย

กว่า 10 นาโนกรัมได้ นอกจากนี้ระบบ reversed-phase ยังมีความเสถียรมากกว่าระบบ normal-phase และไม่มีสารปนเปื้อนในตัวอย่างหรือมีจำนวนน้อยที่ออกหลังเบตา-เอคไดโซน

Gilgan(1976) ศึกษาระบบที่เหมาะสมในการแยกสารตัวอย่างที่มีสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์หลายๆชนิด บนคอลัมน์ Corasil II และ Bandapak phenyl-corasil ขนาด 1000x3 mm.I.D. ตรวจสอบสารด้วย UV detector ที่ 254 นาโนเมตร และพบว่าถ้ามีสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์หลายๆชนิดอยู่รวมกันแล้ว เป็นการยากที่จะหาสภาวะที่เหมาะสมที่จะแยกได้ชัดเจน เพราะโครงสร้างและความเป็นขั้วใกล้เคียงกัน

Lafont และ Martin-Somme(1979) ใช้คอลัมน์ Zorbax ODS ที่มีปริมาณ stationary phase สูง(14%) มีจำนวนชั้น(plate number) 8,000 ชั้นสำหรับคอลัมน์ขนาด 25 ซม. ตรวจสอบสารที่ UV 254 นาโนเมตร ศึกษาการแยกของสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์โดยใช้ระบบตัวชะต่างๆกัน พบว่าอะซิโตรไนไตรล์-น้ำ(5-10% ถึง 30-40% อะซิโตรไนไตรล์ในน้ำ) อัตราการไหล 0.8-1.5 มล./นาที จะให้การแยกที่ดีที่สุด

แม้ว่าอะซิโตรไนไตรล์จะให้การแยกที่ดี แต่เนื่องจากมีอันตรายต่อผู้ใช้และราคาแพง อีกทั้งระบบเมธานอล-น้ำ สามารถแยกสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ได้ดี ดังนั้นในการศึกษาเบตา-เอคไดโซนโดยทั่วไปนิยมใช้เมธานอล-น้ำเป็นตัวชะ (Issac และคณะ,1982; Scalia, 1982; Wilson และคณะ,1982a,1982b ;Scalia และ Morgan,1985)

ในงานวิจัยนี้ใช้คอลัมน์ Zorbax C_{18}(ODS) ขนาด 4.6 มม.x 25 ซม. การศึกษาขั้นต้นคือศึกษา retention time ของสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ ในระบบตัวชะ: เมธานอล-น้ำ ในอัตราส่วนต่างๆกัน อัตราการไหลคงที่คือ 1 มล./นาที พบว่าการเพิ่มเปอร์เซนต์เมธานอล มีผลให้ค่า retention time ของสารมาตรฐานทุกตัวลดน้อยลง

โครมาโตแกรมของสารมาตรฐานกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ เมื่อใช้ คอลัมน์ Zorbax C_{18} ที่มีเมธานอล-น้ำ(45:55) เป็นตัวชะ อัตราการไหล 1 มล./นาที (ภาพที่ 18) ลำดับของสารมาตรฐานและ retention time ที่ผ่านคอลัมน์คือ 11 แอลฟา,20-ไดไฮดรอกซี-เอคไดโซน (Rt=5.31) เบตา-เอคไดโซน (Rt=8.47) โพลีโพดีน บี(Rt=9.15) มาคีสเตอโรน เอ (Rt=11.78) แอลฟา-เอคไดโซน (Rt=13.27) และโพแนสสเตอ-โรน เอ (Rt=31.45) ออกเป็นลำดับสุดท้าย

เมื่อใช้สภาวะดังกล่าวตรวจวิเคราะห์ชนิดและระดับสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ ในสารสกัดจากส่วนใบ เปลือก ชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้นของต้นไข่เน่า พบว่าที่ระบบ

ตัวชะ: เมธานอล-น้ำ (45:55) สามารถตรวจวิเคราะห์ชนิดและปริมาณสารเบตา-เอคไดโซนในส่วนเปลือก ชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้น โดยใช้มาคีสเตอโรน เอ เป็นสารมาตรฐานภายใน แต่ไม่เหมาะสมที่จะใช้วิเคราะห์เบตา-เอคไดโซนในส่วนใบ เพราะมีสารปนเปื้อนอยู่ในปริมาณที่มากกว่า ซึ่งพีคของสารปนเปื้อนเหล่านั้นรบกวนพีคของเบตา-เอคไดโซนและมาคีสเตอโรน เอ

จากโครมาโตแกรมแสดงอย่างชัดเจนว่า ส่วนประกอบของพืชแต่ละส่วนจะมีสารประกอบภายในแตกต่างกันทั้งชนิดและปริมาณ เป็นเพราะส่วนประกอบของพืชทำหน้าที่แตกต่างกัน เช่น ใบทำหน้าที่สร้างอาหาร เกิดขบวนการสังเคราะห์แสงและเมตาบอลิซึมภายในมากมาย เกิดสารหลายชนิดทั้งจำนวนมากและน้อยที่สามารถตรวจพบได้ ส่วนต้นตรวจพบชนิดและปริมาณสารน้อยที่สุด เพราะเซลล์ต้นพืชไม่ได้มีหน้าที่หลักในการสร้างสาร หน้าที่สำคัญจะลำเลียงอาหารและให้ความแข็งแรงแก่ต้นพืช เมื่อเปรียบเทียบชั้นอีพิเดอร์มิสกับส่วนเปลือกต้น จะเห็นว่ามีลักษณะโครมาโตแกรมของสารสกัดคล้ายกันมาก แต่ในส่วนเปลือกต้นมีปริมาณสารมากกว่ารวมทั้งเบตา-เอคไดโซนด้วย

ในการวิเคราะห์ชนิดและปริมาณสารเบตา-เอคไดโซนในส่วนใบ ต้องเปลี่ยนระบบตัวชะจากเมธานอล-น้ำ(45:55) เป็นอะซิโตรไนไตรล์-น้ำที่มีกรดอะซิติค 2% (18.5:81.5) อัตราการไหล 1 มล./นาที ซึ่งจะลดการรบกวนของพีคข้างเคียงและให้พีคเด่นชัดขึ้น

สำหรับการวิเคราะห์ชนิดและปริมาณในแคลลัสส่วนต่างๆ จะมีสารปนเปื้อนที่มีขั้วสูงอยู่เป็นจำนวนมาก ที่ถูกชะออกก่อนเบตา-เอคไดโซน จึงมีความจำเป็นต้องกำจัดสารปนเปื้อนที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะสารเหล่านี้รบกวนการวิเคราะห์ปริมาณเบตา-เอคไดโซน ทำให้การคำนวณปริมาณสารคลาดเคลื่อน

การเตรียมสารตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์ปริมาณของเอคไคสสเตอร์รอยด์ ซึ่งโดยมากจะ partition ระหว่างเฮกเซนกับแอลกอฮอล์-น้ำ เฮกเซนกับอะซิโตรไนไตรล์ คลอโรฟอร์มกับน้ำเพื่อกำจัดไขมัน หรือบิวทานอลกับน้ำเพื่อกำจัดสารมีขั้วสูง ซึ่งในการศึกษานี้จะใช้เฮกเซนกับเอธานอล-น้ำ เพื่อกำจัดไขมันส่วนใหญ่ออกไป แม้ว่าพวกไขมันไม่ใช่ปัญหาสำคัญในการวิเคราะห์สาร แต่ผ่านการสกัดด้วยเฮกเซน จะทำให้ตัวอย่างสะอาดขึ้น เพื่อลดความสกปรกที่จะไปเกาะในคอลัมน์เป็นการยืดอายุการใช้งานของคอลัมน์ด้วย การสกัดด้วยเฮกเซนเป็นการกำจัดสารกลุ่มที่มีขั้วต่ำแต่ในสารสกัดจากแคลลัสนั้น สารปนเปื้อนส่วนใหญ่ที่รบกวนการวิเคราะห์เป็นสารที่มีความเป็นขั้วสูง การสกัดด้วยเฮกเซนขั้นตอนเดียวยังไม่เพียง

มีรายงานว่าการใช้ Sep-pak C_{18} ซึ่งเป็นคอลัมน์สำเร็จรูป สามารถกำจัดสารปนเปื้อนในการวิเคราะห์เบตา-เอคไดโซนทั้งในพืชและสัตว์จำนวนมาก ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง (Lafont, 1979; Lafont และคณะ,1982 ; Pimprikar และคณะ,1984 ; Scalia และ Morgan,1982,1985) ซึ่งสะดวกและมีประสิทธิภาพเหมาะสำหรับวิเคราะห์เบตา-เอคไดโซนทั้งในพืชและในสัตว์

จากผลการวิจัย พอจะกล่าวได้ว่าสารสกัดที่จะนำไปวิเคราะห์สารเบตา-เอคไดโซนโดยวิธี HPLC ควรผ่านการสกัดด้วยเฮกเซน และทำให้บริสุทธิ์ขึ้นด้วย Sep-pak C_{18} ที่จะเก็บสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ไว้ภายใน และยอมให้สารปนเปื้อนที่มีขั้วผ่านออกไปกับชั้นน้ำ และชะสารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ออกจากคอลัมน์ด้วยเมธานอล สำหรับสารสกัดจากแคลลัสทุกส่วน จะผ่านการสกัดด้วยเฮกเซน 2 ครั้ง และผ่านลงในคอลัมน์ Sep-pak C_{18} จากนั้นชะด้วยน้ำ 10 มล.MeOH 20% 10 มล. และ MeOH 80% 10 มล. สารเบตา-เอคไดโซนจะถูกชะออกมาในชั้น MeOH 80% พบว่าวิธีนี้จะให้ %recovery สูงถึง 73.86% ซึ่งใกล้เคียงกับงานของ Pimprikar (1984) นอกจากนี้วิธีการสกัดด้วยเฮกเซน และทำให้บริสุทธิ์ด้วย Sep-pak C_{18} นี้เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ สะดวกและรวดเร็วเหมาะสมในการวิเคราะห์สารกลุ่มเอคไดสเตอรอยด์ และ คอลัมน์ Sep-pak ที่ใช้แล้วเมื่อล้างด้วยเมธานอล และทำให้สมดุลย์ด้วยน้ำ สามารถนำกลับมาใช้ได้อีกหลายครั้ง

เมื่อศึกษาการเจริญและผลิตสารเบตา-เอคไดโซน ในแคลลัสจากส่วนต่างๆ ของต้นไข่เน่า โดยเพาะเลี้ยงในสภาวะมาตรฐานที่มี 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. หลังจากนั้นทำการสกัดแยก และวิเคราะห์ชนิดและปริมาณของเบตา-เอคไดโซนโดยเทคนิค HPLC ในระบบตัวชะคืออะซิโตรไนไตรล์-น้ำที่มีกรดอะซิติค 2% พบว่ารูปแบบการเจริญคล้ายกันคือเข้าสู่ระยะการเจริญสูงสุดที่เวลา 6 สัปดาห์ใกล้เคียงกันทั้ง 3 ชนิด โดยแคลลัสส่วนต้นมีการเจริญได้สูงสุด สูงกว่าแคลลัสจากส่วนของใบและชั้นอีพิเดอร์มิสประมาณ 25 เปอร์เซนต์ เมื่อทำการวัดปริมาณเบตา-เอคไดโซนในแต่ละช่วงระยะการเจริญ พบว่ามีความแตกต่างกันทั้งปริมาณและระยะการสร้างเบตา-เอคไดโซนสูงสุด คือแคลลัสจากส่วนของต้นจะสร้างเบตา-เอคไดโซนสูงสุดเท่ากับ 0.014 กรัมเปอร์เซนต์(%) ที่ระยะ mid-log (4 สัปดาห์) ต่ำสุดเท่ากับ 0.005 กรัม% ที่ระยะ log แคลลัสจากชั้นอีพิเดอร์มิสจะสร้างสูงสุดเท่ากับ 0.003 กรัม% ที่ระยะ late log (6 สัปดาห์) ต่ำสุดเท่ากับ 0.001 กรัม% ที่

ระยะ stationary (8 สัปดาห์) แคลลัสจากชิ้นส่วนของใบจะสร้างเบตา-เอคไดไดโซน สูงสุดเท่ากับ 0.003 กรัม% ที่ระยะ mid log (2 สัปดาห์) ต่ำสุดเท่ากับ 0.002 กรัม% ที่ระยะ late log จะเห็นได้ว่าภายในเนื้อเยื่อพืชธรรมชาติ สามารถที่จะผลิตเบตา-เอคไดโซนได้ในปริมาณที่สูงกว่า (ประมาณ 10 เท่า) ซึ่งคล้ายกับที่ตรวจพบ diosgenin และ solasodine ในการเพาะเลี้ยงส่วนต้นของ Solanum jasminoides paxt พบว่า diosgenin ที่ผลิตในธรรมชาติจะมีระดับสูงกว่าที่ผลิตในแคลลัสเช่นเดียวกัน (Jain และคณะ, 1981)

ในเนื้อเยื่อต้นไข่เน่าที่นำมาทดลอง พบว่าส่วนของต้นตามธรรมชาติมีปริมาณสารต่ำกว่าในชั้นอีพิเดอร์มิส แต่เมื่อเพาะเลี้ยงบนอาหารสังเคราะห์พบว่าแคลลัสส่วนต้นกลับผลิตสารได้สูงสุด และสูงกว่าแคลลัสชั้นอีพิเดอร์มิส นั่นแสดงว่าระบบการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนของต้น มีศักยภาพในการสังเคราะห์สารเมตาโบไลท์นี้สูงกว่าแคลลัสจากส่วนอื่น แม้ว่าจะผลิตได้น้อยกว่าในธรรมชาติ นอกจากนี้แคลลัสที่ได้ยังมีความเสถียรต่อการผลิตสาร แม้ว่าจะเพาะเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์มากกว่า 2 ปี ดังนั้นในการศึกษาเพื่อหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการเจริญและผลิตเบตา-เอคไดโซนจึงจะใช้แคลลัสส่วนของต้นเป็นแม่แบบของการทดลองต่อไป

<u>การศึกษาปัจจัยต่างๆที่มีผลกระทบต่อการเจริญและการสังเคราะห์เบตา-เอคไดโซน</u>

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแคลลัสจะมีศักยภาพในการสังเคราะห์สารเบตา-เอคไดโซน แต่ความสามารถในการสร้างยังขึ้นกับปัจจัยอีกหลายอย่าง ปัจจัยข้อหนึ่งคือแหล่งของพืชและอายุ เพราะพืชทดลองจากแหล่งอายุต่างๆกัน จะมีความสามารถในการผลิตสารแตกต่างกัน Galanes และคณะ (1984) รายงานว่าระดับของ diosgenin ที่ตรวจพบได้ในแคลลัสของ Solanum aviculare จะขึ้นกับแหล่งของพืชที่ได้เพาะเลี้ยงและอายุของพืชนั้น ปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการผลิต คือสูตรอาหารที่ใช้เพาะเลี้ยงแคลลัสที่จะมีผลกระทบโดยตรงกับการผลิตสารผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ

จากรายงานความสำเร็จในการผลิตสารทุติยภูมิ จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการผลิตและสะสมของสารทุติยภูมิคือ สารเร่งการเจริญเติบโตในอาหารเพาะเลี้ยง การเสริมสารอาหาร และสารตั้งต้นของขบวนการสังเคราะห์ในอาหาร พืชแต่ละชนิดต้องการปัจจัยเหล่านี้แตกต่างกันทั้งชนิดและปริมาณ จึงทำการศึกษาและคัดเลือกปัจจัยที่น่าจะเสริมการสร้างสารทุติยภูมิ (Barz และคณะ,1977; Hemphill และคณะ,1978;

Widholm,1980 ; Heinstein,1985; Rhodes และคณะ,1987)

สารต้นตอคาร์บอนในอาหารเพาะเลี้ยงต่างชนิดกัน จะส่งผลต่อการผลิตสารทุติยภูมิต่างกัน จากการทดลองแปรเปลี่ยนชนิดของแหล่งต้นตอคาร์บอน โดยใช้ซูโครส กลูโคส และฟรุคโตสในปริมาณที่เท่ากันคือ 30 กรัมต่อลิตร เมื่อทำการเพาะเลี้ยงในอาหารและสภาวะมาตรฐาน จะได้ว่ากลูโคสจะให้การเจริญของแคลลัสส่วนต้นดีกว่าซูโครสและฟรุคโตส ทั้งอัตราการเจริญและความสามารถในการเจริญสูงสุด ในขณะที่ฟรุคโตสจะเป็นแหล่งต้นตอคาร์บอนที่ให้ค่าการเจริญต่ำกว่าซูโครสอย่างชัดเจน และค่าเฉลี่ยของผลผลิตเบตา-เอคไดโซนเมื่อเลี้ยงในอาหารที่มีกลูโคสเป็นแหล่งต้นตอคาร์บอนต่ำกว่ากลุ่มควบคุมที่มีซูโครส 30 กรัมต่อลิตรเกือบ 70% ในขณะที่ในอาหารที่มีฟรุคโตสเป็นแหล่งต้นตอคาร์บอนจะให้ผลผลิตสูงกว่าประมาณ 30% แสดงว่าฟรุคโตสมีผลยับยั้งการเจริญแต่เสริมการสร้างเบตา-เอคไดโซน ส่วนกลูโคสส่งเสริมการเจริญแต่มีผลยับยั้งการสร้างเบตา-เอคไดโซน ผลการทดลองให้ผลทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของ Sato และ Yamada (1984) ที่ทำการศึกษาผลของการแปรเปลี่ยนชนิดของสารต้นตอคาร์บอน ต่อการผลิตสาร berberine ในเซลล์ Coptis japonica และพบว่าฟรุคโตสจะเสริมการสร้างสารได้ดีกว่ากลูโคส

มีรายงานการศึกษา ผลผระทบของแหล่งต้นตอไนโตรเจนต่อการสร้างสารทุติยภูมิ (Tal และคณะ ,1982) พบว่าแอมโมเนียมและไนเตรทเสริมการเจริญและการสร้างสาร diosgenin ในการเพาะเลี้ยงเซลล์ Dioscorea delloidea และมีรายงานว่าโดยทั่วไปการเพิ่มระดับของไนเตรท โปแตสเซียม แอมโมเนียม และฟอสเฟต จะเสริมการเจริญเติบโตหรือการขาดสารเหล่านี้จะยับยั้งการเจริญและมีผลต่อการสร้างสารทุติยภูมิ Zenk และคณะ (1977) เปรียบเทียบการเจริญของเซลล์บนอาหารเพาะเลี้ยงต่างกัน รายงานว่าเซลล์จะเจริญได้ดีในอาหารที่เสริมสารไนเตรท แต่ปริมาณอัลคาลอยด์มีความแปรปรวนมาก Dougall (1980)สังเกตว่าการแทนสารไนโตรเจนอินทรีย์ในอาหารพื้นฐานด้วยสารประกอบไนโตรเจนชนิดอื่น เช่น 0.2% (w/v) peptone หรือ yeast extract จะเพิ่มการสร้างสารอัลคาลอยด์อย่างมีนัยสำคัญ

ในการทดลอง เมื่อเพิ่มโปแตสเซียมไนเตรทจากเดิมขึ้นไปอีก 1 และ 2 มก./ล. พบว่าแคลลัสที่เพาะเลี้ยงในอาหารที่เพิ่มโปแตสเซียมไนเตรทจากเดิม 2 มก./ล. จะให้การเจริญได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม(ประมาณ 20%) และให้ผลผลิตเบตา-เอคไดโซนสูงขึ้นมากกว่า 60% แต่ในอาหารที่มีระดับโปแตสเซียมไนเตรทเพิ่มจากเดิม 1 มก./ล กลับยับยั้งทั้งการเจริญและ

การผลิตสารซึ่งแตกต่างกันมาก มีรายงานของนักวิจัยบางกลุ่มที่แสดงให้เห็นว่า ผลของไนโตรเจนอินทรีย์อาจมีผลยับยั้งทั้งการเจริญและการสร้างสารทุติยภูมิ เช่น nicotine ในเนื้อเยื่อใบยาสูบ ที่เสริมด้วย casein hydrolysate (Pearson,1978 ;Kurz และ Constabel,1979)

ผลการทดลองสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัยพรรณ(2533) ที่ทดลองเพาะเลี้ยงเซลล์แขวนลอยจากเนื้อเยื่อส่วนต้นของต้นไข่เน่า ในอาหาร 1/2 MS และอาหารสูตร B-5 ที่มี 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. เท่ากัน พบว่าเซลล์สามารถเจริญและผลิตสารเบตา-เอคไดโซนในอาหาร B-5 ดีกว่าในอาหาร 1/2 MS ซึ่งความแตกต่างที่สำคัญคือปริมาณโปแตสเซียมไนเตรทในสารอาหาร อาหารสูตร B-5 มีโปแตสเซียมไนเตรท 2,500 มก./ล. ในขณะที่อาหาร 1/2 MS มีโปแตสเซียมไนเตรท เพียง 975 มก./ล. ต่างกันเกือบ 3 เท่า

กรดอะมิโนไธโรซีน เป็น aromatic amino acid ที่พบมากในการสร้างสารทุติยภูมิหลายชนิด เช่น การเพิ่มกรดอะมิโนไธโรซีนลงในอาหารเพาะเลี้ยง จะไปเพิ่มการสร้างสารทุติยภูมิในเซลล์ของซิงโคนา Cinchona succirubra ขึ้น 60 เท่า (Schmauder และคณะ,1985)

ในการวิจัยเมื่อเพิ่มกรดอะมิโนไธโรซีน 1.0 และ 2.0 กรัมต่อลิตร ลงในอาหารเพาะเลี้ยงมาตรฐาน ทำการทดลองพบว่า ไธโรซีนตั้งแต่ 1 กรัมต่อลิตร มีผลยับยั้งทั้งการเจริญและการผลิตสาร โดยแคลลัสจะเริ่มเปลี่ยนเป็นสีดำคล้ำอย่างรวดเร็วและไม่มีการเจริญเติบโต นอกจากนี้ความสามารถในการผลิตสารลดลงกว่าครึ่ง อาจเป็นได้ว่าความเข้มข้นของการอะมิโนไธโรซีนในอาหารสูงเกินไป จนไปยับยั้งการเจริญของแคลลัส ทำให้แคลลัสตายลง ความสามารถในการสร้างสารจึงหมดลงไปด้วย และปริมาณสารที่ตรวจพบเป็นปริมาณที่มีอยู่เดิมภายในเซลล์ก่อนแปรเปลี่ยนอาหาร

จากการศึกษาวิถีการสังเคราะห์สารเบตา-เอคไดโซน พบว่ามีโคเลสเตอรอลเป็นสารตั้งต้น (Nakanishi และคณะ, 1972 ;Heftman, 1975) ดังในงานวิจัยนี้ จึงได้สนใจที่จะเพิ่มระดับของเบตา-เอคไดโซน โดยเสริมโคเลสเตอรอลลงในอาหารเพาะเลี้ยงด้วย

เมื่อทดลองเพาะเลี้ยงแคลลัสจากส่วนของต้นในอาหารมาตรฐาน ที่เสริมด้วยโคเลสเตอรอล 50 และ 100 มก./ล. พบว่าที่ความเข้มข้นของโคเลสเตอรอล 50 มก./ล. ยับยั้งการเจริญและการผลิตเบตา-เอคไดโซน ยิ่งความเข้มข้นของโคเลสเตอรอลสูงขึ้นเป็น

100 มก./ล. จะมีผลต่อการเจริญและการผลิตเบตา-เอคไดโซนมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นเพราะพืชไม่สามารถนำโคเลสเตอรอลไปใช้โดยตรงได้ และการเพิ่มโคเลสเตอรอลซึ่งเป็นสาร non-polar ลงในอาหารอาจไปทำให้ความสามารถในการการดูดซึมสารอาหาร วิตามิน และเกลือแร่ของแคลลัสเพื่อขบวนการเมตาบอลิซึมอื่นๆเปลี่ยนแปลงไปได้ ทำให้การเจริญและการผลิตลดลง

DL-mavalonate เป็น intermediate ที่สำคัญในการสังเคราะห์โคเลสเตอรอล (Heftman,1975) และนิวเคลียสของสารสเตอรอยด์หลายชนิด ในการวิจัยนี้จึงทำการเสริมสาร DL-mevalonate เข้าไปในอาหารเพาะเลี้ยง เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่าอาหารมาตรฐานที่เสริม DL-mevalonate 50 และ 100 มก. มีผลยับยั้งการเจริญของแคลลัสจากส่วนของต้น ที่ 8 สัปดาห์การเจริญยังไม่เข้าสู่ระยะสูงสุด โดย DL-mavalonete ที่ความเข้มข้น 50 มก./ล จะให้การเจริญดีกว่าความเข้มข้น 100 มก./ล. นอกจากยับยั้งการเจริญแล้ว ยังยับยั้งการผลิตด้วย โดยผลิตสารลดลงจากกลุ่มควบคุมประมาณ 30 % สำหรับที่ความเข้มข้น 50 มก./ล. และประมาณ 70% สำหรับความเข้มข้น 100 มก./ล. ซึ่งอาจเป็นได้ว่า DL-mavalonate ไม่เสริมสร้างการเจริญและการผลิตเบตา-เอคไดโซน และมีแนวโน้มว่ายิ่งความเข้มข้นสูงขึ้น จะยับยั้งทั้งการเจริญและการผลิตเบตา-เอคไดโซน ทั้งนี้ผลกระทบของ DL-mevalonate คล้ายคลึงกับผลกระทบของโคเลสเตอรอลก็ได้

ผลการทดลองสอดคล้องกับ Heinstein และ El-Shagi(1981) ที่เสริม DL-mavalonate (11.80 mCi/m mole) ในอาหารเพาะเลี้ยง LS ที่มี ซูโครส 30 กรัม 10^{-6} M 2,4-D และ 10^{-6} NAA เพาะเลี้ยงเซลล์แขวนลอยของ Gossypium hirsutim L. พบว่าจะผลิตสาร gossypol ลดลงจากเดิม 11.0 กรัม/60 กรัม เหลือเพียง 0.02 % น้ำหนักแห้ง ซึ่งเมื่อติดตามโดยติดฉลาก C^{14} บน DL-mevalonate ในอาหารเพาะเลี้ยง พบว่ามีการใช้ DL-mevalonate เพียงเล็กน้อยเท่านั้น (3-5%)

เมื่อศึกษาผลของ β-sitosterol และ stigmasterol ซึ่งเป็น intermediate ในการสังเคราะห์สารกลุ่มสเตอรอยด์รวมทั้งโคเลสเตอรอล ดังนั้นจึงสนใจศึกษาผลกระทบที่มีต่อการสังเคราะห์เบตา-เอคไดโซน เมื่อเสริม β-sitosterol และ stigmasterol ในอัตราส่วน 50:50 ที่ระดับ 50 มก./ล. และ 100 มก./ล. ลงในอาหารมาตรฐาน พบว่าที่ความเข้มข้น 100 มก./ล.ไม่มีผลต่อการเจริญแต่อย่างใด ในขณะที่แคลลัสที่เพาะเลี้ยงในอาหารที่มี β-sitosterol และ stigmasterol 50 มก./ล. จะ

ให้การเจริญต่ำกว่าแคลลัสในกลุ่มควบคุมเกือบครึ่ง อย่างไรก็ตาม ที่ความเข้มข้น stigmasterol และ β-sitosterol สูง จะให้การผลิตเบตา-เอคไดโซนต่ำกว่ากลุ่มควบคุมอย่างชัดเจน (ลดลงมากกว่า 50% ที่ความเข้มข้น 50 มก./ล. และปริมาณ 90% ที่ความเข้มข้น 100 มก./ล.)

จิบเบอเรริค แอซิด (GA_3) เป็นฮอร์โมนที่พบว่ามีส่วนในการเจริญ การเปลี่ยนรูปร่าง (differentiation) และลักษณะของเซลล์โดยทั่วไป จึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของฮอร์โมนนี้เกี่ยวกับการเปลี่ยนคุณสมบัติของแคลลัสต่อการผลิตเบตา-เอคไดโซน

ผลการเสริม GA_3 ความเข้มข้น 2 และ 10 มก./ล. ลงในอาหารมาตรฐาน พบว่าที่ความเข้มข้นของ GA_3 10 มก./ล. มีการเจริญลดลงเล็กน้อย ส่วน GA_3 2 มก./ล. จะให้การเจริญต่ำกว่ากลุ่มควบคุม และในอาหารที่มี GA_3 10 มก./ล. สำหรับความสามารถในการผลิตสารพบว่า GA_3 ทั้ง 2 ความเข้มข้นจะยับยั้งการสร้างสารลดลงมากกว่า 80% ในระดับ GA_3 2 มก./ล. และมากกว่า 90% ในระดับ GA_3 2 มก./ล.

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการสร้างสารทุติยภูมิ คือสารควบคุมการเจริญ

Ravishanker (1979) ทำการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อของ Trianthema portulacastrum บนอาหาร MS ที่ไม่เสริมสารควบคุมการเจริญเทียบกับอาหาร MS ที่เสริม 2,4-D ความเข้มข้น 0.2, 2.0 และ 10 มก./ล. ตามลำดับ และตรวจวัดปริมาณเบตา-เอคไดโซน พบว่าในอาหาร MS ที่ไม่เสริมสารควบคุมการเจริญ ได้เซลล์แห้ง 0.0376 กรัม ผลิตสารได้ 0.0039 % ในขณะที่เมื่อเติม 2,4-D ความเข้มข้น 0.2, 2.0 และ 10 มก./ล. เซลล์แห้งเมื่อสิ้นสุดการทดลองเป็น 0.0540, 0.0944 และ 0.0357 กรัมตามลำดับ และผลิตสารได้ 0.0119, 0.0349 และ 0.0256% นั่นแสดงว่า 2,4-D สามารถเพิ่มการเจริญและการผลิตสารเบตา-เอคไดโซนได้ แต่ที่ความเข้มข้นสูงระดับหนึ่ง จะไปยับยั้งทั้งการเจริญและการผลิตสารของแคลลัส

Chung และ Staba (1987) ศึกษาผลของสารควบคุมการเจริญเติบโตต่อการเจริญและการผลิตสารอัลคอลอยด์ ในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนใบและปลายยอดของซิงโคนา Cinchona ledgeriana พบว่าในอาหาร MS ที่เสริม BA 5 มก./ล. จะให้การผลิตควินิน (quinine) ในระดับสูง และเมื่อไม่มี BA จะเหมาะสมต่อการผลิตสาร quinidine

ในการทดลองใช้ 2,4-D เสริมกับ BA ที่อัตราส่วนต่างๆกันในอาหารมาตรฐาน

2,4-D เป็นฮอร์โมนสังเคราะห์กลุ่มออกซิน ที่มีอิทธิพลต่อการแบ่งเซลล์ และการเปลี่ยนแปลงเซลล์พืชหลายชนิด นอกจากนี้ความสามารถในการสังเคราะห์สารยังขึ้นกับระยะการแปรเปลี่ยนของเซลล์หรืออวัยวะของพืช (Kohlenbach, 1977)

เมื่อทำการแปรเปลี่ยนความเข้มข้นของ 2,4-D เป็น 2,4,8 มก./ล. ที่มี BA คงที่คือ 2 มก./ล. พบว่า ที่ 2,4-D ความเข้มข้นสูงกว่า 1 มก./ล. จะเริ่มยับยั้งการเจริญของแคลลัสและการยับยั้งเกือบสมบูรณ์ที่ความเข้มข้นของ 2,4-D เพิ่มเป็น 4 และ 8 มก./ล. นอกจากนี้ 2,4-D ยังมีผลยับยั้งการสร้างสาร(ปริมาณเบตา-เอคไดโซน ลดลงประมาณ 50%)

เมื่อลดความเข้มข้นของ BA ลงเหลือ 1 มก./ล. ส่วนความเข้มข้นของ 2,4-D คงที่ 1 มก./ล. แคลลัสจะเจริญได้ใกล้เคียงกับกลุ่มควบคุม และที่ความเข้มข้นของ BA สูงขึ้น (4 มก./ล.) จะเริ่มยับยั้งการเจริญของแคลลัสและพบว่าความเข้มข้นของ BA มากหรือน้อยกว่ากลุ่มควบคุมสามารถผลิตสารได้ต่ำลงมาก (ลดลงกว่า 50%)

จากการทดลองพัฒนาวิธีการและสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตสารเบตา-เอคไดโซนในแคลลัสส่วนของต้นไข่เน่า สามารถผลิตสารเพิ่มขึ้นจากเดิม 0.014 กรัม% เป็น 0.0238 กรัม% และจากรายงานการศึกษาการผลิตสารเบตา-เอคไดโซน โดยเทคนิคเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ Hikino และคณะ (1971) ผลิตเบตา-เอคไดโซนจากแคลลัสจากเมล็ดพืชในสกุล Achyranthes ได้ปริมาณ 0.002 กรัม% และ Ravishankar(1979) ผลิตจากแคลลัสต้นกล้าของ Triathema portulacastrum ได้ปริมาณเบตา-เอคไดโซน 0.0349 กรัม% จะเห็นว่างานวิจัยนี้สามารถผลิตสารเบตา-เอคไดโซนได้ในระดับที่น่าพอใจ และมีแนวโน้มว่าสามารถเพิ่มการผลิตให้สูงขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายวิธีที่สามารถใช้การปรับปรุงความสามารถในการสร้างสารทุติยภูมิในเซลล์ของพืช เช่นใช้พืชทดลองสำหรับเพาะเลี้ยง จากต้นที่มีการสะสมสารทุติยภูมิในระดับสูงซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก Zenk และคณะ (1977) และ Kinerslky และ Dougall (1980) เนื่องจากแสงมีผลกระทบต่อเมตาบอลิซึมภายในเซลล์ แม้ว่าแคลลัสจะเจริญในที่มีแสงดีกว่า แต่มีขบวนการภายในเซลล์บางขบวนการที่แสงมีส่วนในการเสริมสร้างหรือยับยั้งการสร้างสารทุติยภูมิ รวมทั้งความเข้มแสงที่เหมาะสม (Mulder - Krieger และคณะ 1984 ;Sato และ Yamada ,1984) ตลอดไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงสารพันธุกรรมเพื่อก่อเกิดการกลายพันธุ์ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่น่าได้รับการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง

สรุปผลการวิจัย

1. งานวิจัยสามารถเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อชิ้นส่วนของใบ ส่วนของต้น และชั้นของอีพิเดอร์มิสของต้นไข่เน่า (Vitex glabrata R.Br.) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ในอาหารเพาะเลี้ยงที่เลือกใช้ คือ อาหารสูตร Murashige and Skoog (MS) ความเข้มข้นของสารอาหารที่เหมาะสม คือ 1/2MS ที่เสริม 2,4-D 1 มก./ล. และ BA 2 มก./ล. ที่อุณหภูมิ 25±2°ซ ให้แสงความเข้ม 2,000 ลักซ์ เป็นเวลา 16 ชั่วโมงต่อวัน

2. สภาวะเพาะเลี้ยงที่มีแสงจะชักนำการสร้างแคลลัส และการเจริญสูงกว่าในที่มืด ในทุกส่วนของเนื้อเยื่อใช้จากต้นไข่เน่า

3. แคลลัสที่นำมาศึกษาประกอบด้วยเซลล์หลายลักษณะเหมือนกันคือ เซลล์รูปยาว รูปกลม รูปรี แต่แตกต่างกันที่จำนวนเซลล์ต่อชนิด พบว่าแคลลัสส่วนใบมีเซลล์รูปยาวต่อกันเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่แคลลัสส่วนต้นและชั้นอีพิเดอร์มิสจะพบเซลล์ลักษณะกลมเป็นส่วนใหญ่

4. จำนวนโครโมโซมที่ตรวจวิเคราะห์ได้เท่ากับ (2N)= 32 แท่ง

5. การเจริญของแคลลัสจะเป็น logarithmic growth โดยที่แคลลัสส่วนของต้นจะเจริญได้ด้วยอัตราความสามารถในการเจริญได้สูงที่สุด ในขณะที่แคลลัสจากชั้นอีพิเดอร์มิสจะมีการเจริญได้ช้า และมีการเจริญต่ำสุด อย่างไรก็ตามแคลลัสทั้ง 3 ชนิด จะเข้าสู่ระยะการเจริญสูงสุดภายในระยะเวลาใกล้เคียงกันประมาณ 6 สัปดาห์

6. การศึกษาการผลิตฮอร์โมนลอกคราบในสภาพธรรมชาติ และในแคลลัสชนิดต่างๆ ที่ได้จากชิ้นส่วนของใบ ส่วนของต้น และชั้นของอีพิเดอร์มิส พบว่าเซลล์ของต้นไข่เน่าทั้งในสภาพธรรมชาติและในสภาพแคลลัสสามารถผลิตฮอร์โมนเบตา-เอคไดโซนได้

7. การวิเคราะห์ปริมาณของเบตา-เอคไดโซน ในเนื้อเยื่อธรรมชาติ ส่วนใบสามารถจะทำได้โดยตรงหลังจากสกัดแยกออกจากเนื้อเยื่อด้วย เอธานอล 95% ใน Soxhlet apparatus ทำให้บริสุทธิ์ขึ้นด้วยเฮกเซน และวิเคราะห์สารโดยใช้ HPLC สภาวะที่ใช้คือ คอลัมน์ Zorbax C_{18} ขนาด 4.6 มม.x 25 ซม. ระบบตัวชะ: อะซิโตรไนไตรล์-น้ำที่มีกรดอะซิติค 2%(18.5:81.5) อัตราการไหล 1 มล./นาที ตรวจสอบสารด้วย UV monitor ที่ความยาวคลื่น 254 นาโนเมตร

8. การวิเคราะห์ชนิดของสารในกลุ่ม เบตา-เอคไดโซน จากเนื้อเยื่อต่างกัน อาจทำได้โดยให้เทคนิคโครมาโตกราฟฟี เช่น พวก TLC และ/หรือ เทคนิค HPLC โดย การวิเคราะห์ด้วยเทคนิค TLC ระบบตัวชะที่เหมาะสมในการแยกสารประกอบจากตัวอย่างต้น ไข่เน่าคือ คลอโรฟอร์ม-เมธานอล(3:1) คลอโรฟอร์ม-เมธานอล(4:1) และ คลอโรฟอร์ม-เอธานอล(65:35) ที่ให้ค่า Rf ของเบตา-เอคไดโซนดังนี้ 0.60 , 0.57 และ 0.67 ตามลำดับ โดย sensitivity ของวิธีวิเคราะห์ด้วย TLC วิธีที่ดีที่สุดคือตรวจสอบการดูดกลืนสารที่ UV ช่วงคลื่นสั้น รองลงมาคือการพ่นด้วยสารเคมีที่นำปฏิกริยาเกิดสีที่สังเกตได้

9. การวิเคราะห์ปริมาณของเบตา-เอคไดโซน ในเนื้อเยื่อธรรมชาติ เปลือกชั้นอีพิเดอร์มิส และส่วนของต้น สามารถจะทำได้โดยตรงหลังจากสกัดแยกออกจากเนื้อเยื่อด้วย เอธานอล 95% ใน Soxhlet apparatus ทำให้บริสุทธิ์ขึ้นด้วยเฮกเซน และวิเคราะห์สาร โดยใช้ HPLC สภาวะที่ใช้คือคอลัมน์ Zorbax C_{18} ขนาด 4.6 มม.x 25 ซม. ระบบตัวชะ: เมธานอล-น้ำ (45:55) อัตราการไหล 1 มล./นาที ตรวจสอบสารด้วย UV monitor ที่ความยาวคลื่น 254 นาโนเมตร ในสภาพธรรมชาติ ส่วนเปลือกของต้นไข่เน่าจะมีการผลิตและสะสมเบตา-เอคไดโซน ได้สูงที่สุด (2.51 กรัมเปอร์เซนต์ น.น.แห้ง) รองลงมาคือในชั้นอีพิเดอร์มิส (0.2622%) ส่วนของต้น(0.1478%) และใบ (0.1332%) ตามลำดับ

10. การวิเคราะห์ปริมาณของเบตา-เอคไดโซนในแคลลัส จำเป็นต้องทำการสกัดแยกเอาสารปนเปื้อนที่มีความเป็นขั้วสูงออกจากสารตัวอย่าง โดยหลังจากสกัดแยกออกจากแคลลัสด้วย เอธานอล 95% ใน Soxhlet apparatus ทำให้บริสุทธิ์ขึ้นด้วยเฮกเซนแล้ว นำสารสกัดผ่าน Sep-pak C_{18} แล้วชะด้วยน้ำ 10 มล. เมธานอล 20% 10 มล. เมธานอล 80% 10 มล.เก็บชั้น เมธานอล 80% ไปวิเคราะห์ปริมาณสาร โดยวิธีนี้จะได้ % recovery เท่ากับ 73.86%

11. วิธีวิเคราะห์ปริมาณของเบตา-เอคไดโซนจากแคลลัส หลังจากสกัดแยกออกจากแคลลัสด้วย เอธานอล 95% ใน soxhlet apparatus ทำให้บริสุทธิ์ขึ้นด้วยเฮกเซน และผ่าน Sep-pak C_{18} วิเคราะห์สารด้วย HPLC สภาวะที่ใช้คือคอลัมน์ Zorbax C_{18} ขนาด 4.6 มม.x 25 ซม. ระบบตัวชะ: อะซิโตรไนไตรล์-น้ำที่มีกรดอะซิติค 2% (14.5: 85.5) อัตราการไหล 1 มล./นาที ตรวจสอบสารด้วย UV monitor ที่ความยาวคลื่น 254 นาโนเมตร ปริมาณเบตา-เอคไดโซนในแคลลัสเมื่อวิเคราะห์ด้วยเทคนิค HPLC ส่วนที่ผลิตสูงสุดคือแคลลัสจากส่วนของต้น 0.014% รองลงมาคือแคลลัสชั้นอีพิเดอร์มิส 0.003% และ

แคลลัสจากชิ้นส่วนของใบ 0.0025% ตามลำดับ

12. การผลิตเบตา-เอคไดดซนในแคลลัสนั้น ระยะการเจริญของแคลลัสที่มีการสังเคราะห์สูงสุดคือ ระยะ log mid-log ถึง late-log

13. ปัจจัยต่างๆที่มีผลกระทบต่อการผลิตเบตา-เอดไดโซน

13.1 แหล่งต้นตอคาร์บอน

ฟรุคโตสจะเสริมการเจริญมากกว่าซูโครสและกลูโคส และค่าเฉลี่ยการผลิตเบตา-เอคไดโซนสูงกว่าในอาหารที่ใช้ซูโครสมากกว่า 30% ในขณะที่กลูโคสจะผลิตสารได้ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับซูโครสถึง 70%

13.2 แหล่งต้นตอไนโตรเจน

อาหารที่เพิ่มโปแตสเซียมไนเตรทจากเดิม 2 กรัมต่อลิตร จะให้การเจริญของแคลลัสสูงขึ้น 20% และผลิตสารมากกว่าในสูตรควบคุมกว่า 60%

13.3 กรดอะมิโนไธโรซีน

กรดอะมิโนไธโรซีนตั้งแต่ 1 กรัมต่อลิตร มีผลยับยั้งทั้งการเจริญและการผลิตสาร โดยแคลลัสจะเปลี่ยนเป็นสีดำอย่างรวดเร็วและไม่มีการเจริญ และความสามารถ ผลิตสารลดลงกว่าครึ่ง

13.4 โคเลสเตอรอล

โคเลสเตอรอลที่ความเข้มข้นตั้งแต่ 50 มก./ล.ขึ้นไป ยับยั้งการเจริญและการผลิตสารเบตา-เอคไดโซน

13.5 DL-mevalonate

DL-mevalonate ความเข้มข้น 50 และ 100 มก./ล. ยับยั้งการเจริญและการผลิตสารเบตา-เอคไดโซน โดยมีแนวโน้มว่าที่ความเข้มข้นสูงขึ้นยิ่งยับยั้งการสร้างสาร

13.6 β-sitosterol และ stigmasterol

β-sitosterol และ stigmasterol (อัตราส่วน 50:50) ที่ความเข้มข้น 100 มก./ล. ไม่มีผลต่อการเจริญในขณะที่ความเข้มข้น 50 มก./ล. ยับยั้งการเจริญมากกว่าครึ่ง นอกจากนี้ทั้ง 2 ความเข้มข้นยังมีผลยับยั้งการผลิตสารเบตา-เอคไดโซน

13.7 Gibberellic acid (GA_3)

GA_3 ไม่มีผลต่อการเจริญมากนัก แต่มีผลยับยั้งการสร้างสารสูงมาก

คือที่ความเข้มข้น 2 มก./ล. ความสามารถในการสร้างสารลดลงกว่า 80% และที่ความเข้มข้น 10 มก./ล. ความสามารถในการสร้างสารลดลงมากกว่า 90%

13.8 2,4-D

2,4-D ที่ความเข้มข้นมากกว่า 1 มก./ล. จะยับยั้งการเจริญของแคลลัส และมีผลยับยั้งการสร้างสารเบตา-เอคไดโซน(ลดลงมากกว่า 50%)

13.9 BA

ความเข้มข้นของ BA ต่ำกว่า 2 มก./ล. ไม่มีผลต่อการเจริญ แต่ที่ความเข้มข้นสูงขึ้นจะเริ่มยับยั้งการเจริญของแคลลัส และไม่ว่าความเข้มข้นจะสูงหรือต่ำกว่ากลุ่มควบคุม ความสามารถผลิตสารจะลดลง